

РОЗДІЛ III

Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов у школі та ВНЗ

УДК 378.147: 81'243

О. Є. Дем'яненко – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов Миколаївського державного
університету імені В. О. Сухомлинського

Формування компетенції міжкультурного спілкування засобами іноземної мови

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
МДУ ім. В. О. Сухомлинського*

У статті розглянуто питання формування компетенції міжкультурного спілкування засобами іноземної мови, висвітлено деякі аспекти взаємодії рідної та іноземної мови в умовах багатомовності.

Ключові слова: міжкультурне спілкування, рідна мова, іноземна мова, багатомовність, міжкультурна компетенція.

Дем'яненко О. Е. Формирование компетенции межкультурного общения средствами иностранного языка. В статье рассмотрен вопрос формирования компетенции межкультурного общения средствами иностранного языка, а также некоторые аспекты взаимодействия родного и иностранного языков в условиях многоязычия.

Ключевые слова: межкультурное общение, родной язык, иностранный язык, многоязычие, межкультурная компетенция.

Dem'yanenko O. E. The Formation of Intercultural Competence by Foreign Language. The article reveals the issue of formation of intercultural communication competence by foreign language, as well as some aspects of the interaction between native and foreign languages in a multilingual context.

Key words: intercultural communication, native language, foreign language, multilingualism, intercultural competence.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах міжнародного співробітництва, що розвивається, важливою професійною якістю сучасного фахівця стає здатність до здійснення професійного спілкування іноземною мовою, яке не може бути ефективним без знання правил, норм і володіння прийомами міжкультурної комунікації. Тому підготовка студентів до міжкультурної комунікації шляхом формування міжкультурної компетенції під час навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах стає вимогою часу, однією з умов майбутньої успішної професійної діяльності та конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці. Ставлення до мовної підготовки формується на тлі соціальної, економічної та політичної ситуації в суспільстві.

Завдяки бурхливому інтеграційному процесу та ідеї подолання одномовного менталітету в Україні, велику увагу сьогодні приділено проблемі багатомовності. Володіння кількома іноземними мовами стало сьогодні запорукою успіху; таким чином, багатомовність стає важливим фактором соціальної мобільності та причиною зміни мети мовної освіти. Враховуючи це, актуальним питанням на заняттях іноземної мови у вищих навчальних закладах є формування в студентів компетенції між-

культурного спілкування, тому що спрямована на міжкультурну взаємодію особистість, яка володіє певним рівнем культурної толерантності, розуміє і свою рідну культуру на якісно новому рівні.

Мета статті – розглянути питання формування компетенції міжкультурного спілкування засобами іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання мови як чинника об'єднання народу в певні періоди його розвитку засноване на розумінні глибинних зв'язків мови з культурою народу-носія. Так, поняття міжкультурної комунікації стало базовим положенням сучасної концепції навчання іноземних мов, що знайшло відображення в численних роботах вітчизняних і зарубіжних науковців (Н. В. Баграмова, Н. В. Баришніков, Є. М. Верещагін, Д. Б. Гудков, Г. В. Єлізарова, В. Г. Костомаров, П. В. Сисоев, С. Г. Тер-Мінасова, М. Вурам, Е. Т. Hall, G. Hofstede та ін.).

На початку ХХ століття відбувся перехід на особистісно орієнтовану парадигму освіти і виховання. Найбільш популярними стали підходи, що створюють дидактичні умови для співвивчення мови та культури: соціокультурний (В. В. Сафонова), лінгвокраїнознавчий (Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров) та лінгвокультурологічний (В. В. Воробйов, В. П. Фурманова).

Важливо усвідомлювати, що, інтегруючись в іншу культуру за допомогою мови, людина набуває якісно новий тип ідентичності, яка нехарактерна для представників даної культури, оскільки рідна мова завжди є домінуючою в розвитку особистості. Обмеження ж однією мовою є шкідливим для особистості, що розвивається, оскільки не сприяє розумінню багатомовної картини світу, у той час як пізнання світу одночасно відбувається з пізнанням себе в цьому світі. Отже, формування полікультурної особистості може відбуватися тільки в умовах багатомовності.

Доведено, що між мовами постійно відбувається взаємодія, а роль рідної мови в цьому процесі є головною. Нові підходи в науці про мову диктують перегляд методики викладання іноземних мов з урахуванням сучасних наукових напрямів. Для успішного вирішення завдань вищої школи недостатньо навчати мови як замкнутої системи, слід переосмислити наявні підходи і методи, а також розробити нові технології освіти для створення інноваційних підходів [3, 17].

Іноді термін «рідна мова» трактують як мову, якою людина «володіє максимально глибоко й повно, якою вона легше, швидше та простіше мислить, яка є для неї звичнішою та зручнішою формою вираження думок і мовного спілкування»; рідну мову означають також терміном «функціонально перша мова» [4, 5–8].

Як показала практика, концепція «двох рідних мов» (національної та будь-якої мови міжнародного спілкування) виявляється неспроможною і теоретично, і практично. Її реалізація призводить до втрати національних мов, до різкого звуження сфер їх функціонування, що викликає врешті-решт внутрішній протест, обумовлений прагненням народу зберегти свою національну самобутність. Як наголошує Л. А. Булаховський, пристрасть людей і цілих народів саме до рідних мов з їх побутовим та світоглядним корінням ґрунтується на підсвідомому прагненні зберегти цілісність специфічної картини світу [2, 288]. Так, відносячи себе до того або іншого етносу, людина прагне оволодіти і мовою цього етносу, тому що, не знаючи національної мови, не можна повною мірою вважати себе елементом цієї національної спільноти.

Оволодіння нерідною, іноземною мовою – це сприйняття іншого світу, що по-іншому відображається в мові. На думку А. Мартіне, вивчити чужу мову – це не значить навісити нові ярлички до знайомих об'єктів. Оволодіти мовою – це значить навчитися інакше аналізувати те, що є предметом мовної комунікації [5, 382].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні у світі склалася ситуація, коли англійська мова є мовою міжнародного спілкування, яку використовують як надкультурну та метакультурну мову. Це значить, що міжкультурна комунікація реалізується мовою, яка не є рідною для жодного з партнерів під час мовленнєвої взаємодії, тобто мовою-посередником, і стає по суті кроскультурною комунікацією [1, 16–18].

Зауважимо, що засвоїти всі етнічні стереотипи під час вивчення іноземної мови неможливо, оскільки вони відносяться, на думку дослідників, до сфери несвідомого, тому стереотипи рідної культури так чи інакше визначатимуть сприйняття культурних стереотипів мови, що вивчається. Проте це твердження зовсім не знімає питання про різний ступінь контактування культур під час ви-

вчення іноземної мови і необхідності цього аспекту навчання мови як іноземної, про формування вмінь та навичок взаємного врахування етнокультурних стереотипів під час спілкування іноземною мовою. Так, наприклад, виділяють такі типи міжкультурних мовних контактів: зіткнення (осмислення розбіжностей стереотипів мовленнєвої поведінки), дотик (звичайне знання стереотипу), проникнення (взаємне врахування стереотипів мовленнєвої поведінки) і взаємодія (використання учасником спілкування стереотипів іншої культури) [6, 18–22].

Отже, щоб міжкультурне спілкування було ефективним, не створювало конфліктної ситуації, не порушувало чийсь традиції, потрібно включати в процес навчання іншомовної комунікації елементи культур різних країн світу. Так, вивчення мов міжнародного спілкування має відбуватися в контексті діалогу культур та цивілізацій (Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, В. В. Сафонова) і сприяти формуванню міжкультурної компетенції. Формування міжкультурної компетенції передбачає створення умов для засвоєння студентами специфіки міжкультурних відносин: відмінностей у структурах мовленнєвих актів рідної та виучуваної культур, системи цінностей, особливостей вербальної та невербальної поведінки відповідно до норм культури.

Формування компетенції міжкультурного спілкування засобами іноземної мови можливе за рахунок активного включення студентів у процесі їх професійного становлення, перегляду змісту навчання, впровадження нових педагогічних технологій, які враховують професійні й особистісні інтереси студентів, тобто реалізують особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Висновки. Для організації ефективної міжкультурної комунікації слід у курсі іноземної мови формувати міжкультурну компетенцію, тобто вміння використовувати іноземну мову як засіб спілкування з представниками різних етнокультурних спільнот. У процесі формування ефективної міжкультурної комунікації, яка, як правило, відбувається в умовах культурно обумовлених відмінностей, важливо ознайомити студентів із причинами виникнення культурних бар'єрів та особливостями тих культур, із представниками яких майбутнім спеціалістам найчастіше доведеться вступати в міжкультурну мовленнєву взаємодію.

Іншомовна підготовка студентів повинна базуватися на автентичних матеріалах, що відображають регіональний культурологічно маркований компонент, який дає можливість передавати інформацію про рідну культуру іноземною мовою. Методика формування компетенції міжкультурного спілкування повинна ґрунтуватися на таких лінгводидактичних принципах: принцип спрямованості на формування міжкультурної грамотності студентів; принцип контрастивності, що відображає міжкультурний аспект навчання; принцип співвивчення мов і культур; принцип лінгвокраїнознавчої спрямованості; принцип лінгвокультурологічної спрямованості.

Перспективи подальшого дослідження. Одним із напрямів подальшого дослідження є розгляд питання про створення ефективних умов для засвоєння студентами специфіки міжкультурних відносин – відмінностей у структурах мовленнєвих актів рідної та виучуваної мов і культур.

Список використаної літератури

1. Барышников Н. В. Равнозначность как доминанта межкультурной коммуникации / Н. В. Барышников // *Материалы междунар. науч. конф. «Язык. Культура. Коммуникация».* – Волгоград [б. и.], 2006. – С. 16–18.
2. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства / Л. А. Булаховський // *Вибрані праці : в 5 т. – Т. 1. – К. : [б. в.], 1975. – С. 288.*
3. Гураль С. К. Язык как саморазвивающаяся система / С. К. Гураль. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2009. – 122 с.
4. Ибрагимов Г. Х. О понятии «родной язык» / Г. Х. Ибрагимов, К. Я. Зачесов // *Рус. яз. в нац. шк. – 1990. – № 8 – С. 5–8.*
5. Мартине А. Основы общей лингвистики / А. Мартине // *Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. III. – М. : Прогресс, 1963. – С. 382.*
6. Прохоров Ю. Е. Роль и место родной и изучаемой культур в обеспечении коммуникативной компетенции учащихся на русском языке / Ю. Е. Прохоров // *Лингвометодические и дидактические проблемы обучения русскому языку в высших учебных заведениях. – Тайбэй : [б. и.], 1996. – 327 с.*

Статтю подано до редколегії
14.03.2012 р.